

## چکیده

در احکام دین اسلام، امر به انجام واجبات و مستحبات را «امر به معروف» و نهی از محرمات و منکرات را «نهی از منکر» تعریف کرده اند. خانواده مهد پرورش و تربیت است و ارتباط مستقیمی با جامعه دارد. بنابراین یکی از عوامل مؤثر در تحکیم خانواده، داشتن محیطی سالم و هدایت گر است. تأکید اسلام بر طهارت محیط، حفظ حدود الهی در جامعه و صیانت از فرهنگ اجتماعی از طریق امر به معروف و نهی از منکر، همه به دلیل تأثیر قهری مفاسد بر فرد و خانواده است.

نظر به اینکه امر به معروف و نهی از منکر، یک فریضه بزرگ الهی است که در قرآن کریم واحادیث ائمه اطهار(ع) به آن تأکید فراوانی شده است؛ به منظور دستیابی به این هدف، تا اندازه ای که می توانیم این فریضه الهی را در جامعه معرفی کرده و اجرا کنیم و در خانواده، به صورت یک فرهنگ در آوریم. پیوند اعضای خانواده، حفظ و تحکیم این روابط، در سایه ی شناخت صحیح معروف ها و ترک منکرات است. یکی از عوامل مؤثر در تحکیم خانواده، وجو محیطی سالم و هدایت گر است. [این نکته مهم از آیه ۱۱۰، سوره آل عمران، به دست می آید که می فرماید: "كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ؛ شما از ازل بهترین امتی بودید که برای مردم پدید آمدید. چون امر به معروف و نهی از منکر می کنید و به خدا ایمان دارید."] که بنا به فرمایش معمار عالم و حکیم هستی، اصلاح محیط، از وظایف واجب و مهم مسلمین است. تحقیق حاضر، به منظور دستیابی به این اهداف، گرد آوری شده است. در واقع، نتیجه اصلاح افراد، توسط اعضای خانواده و تلاش آن ها برای بهبود روابط خانوادگی، از طریق عمل به موازین اخلاقی و دینی(جمله معروف های دینی)، رسیدن به جامعه ای سالم و پویاست.جامعه ای که قرار است با کمک همین خانواده ها زمینه ساز ظهور حضرت مهدی موعود(عج) شود.[ان شاءالله]

واژگان کلیدی این پژوهش عبارت است از: معروف، منکر، استحکام، خانواده.

## فهرست مطالب

مقدمه

فصل اول: کلیات و مفهوم شناسی

۱. کلیات

۱/۱. تعریف و تبیین موضوع تحقیق

۱/۲. اهمیت و ضرورت

۱/۳. اهداف و فواید

۱/۴. سؤالات تحقیق

- سؤال اصلی

- سؤالات فرعی

۱/۵. فرضیه تحقیق

۱/۶. پیشینه پژوهش

۱/۷. روش جمع آوری مطالب

۲. مفهوم شناسی

۲/۱. تبیین مفهومی تحکیم روابط خانواده

۲/۲. تحکیم خانواده

۲/۳. عوامل مؤثر بر تحکیم روابط خانواده

۲/۴. عوامل برون خانوادگی

۲/۵. عوامل درون خانوادگی

۲/۶. امر به معروف

۲/۷. نهی از منکر

۲/۸. نقش امر به معروف

۲/۹. نقش نهی از منکر

فصل دوم: تحکیم خانواده در آموزه های قرآنی

۱. تأثیر نماز در تحکیم بنیان خانواده
۲. نقش مسجد در تعالی و تحکیم بنیان خانواده
۳. نقش حجاب در تحکیم بنیان خانواده

فصل سوم: جایگاه امر به معروف و نهی از منکر

فصل چهارم: آثار ترک امر به معروف و نهی از منکر

منابع و مأخذ

هدف اساسی اسلام، تربیت انسان و تأمین سعادت او در ابعاد وجودی و در تمام مراحل زندگی است. پیامبران الهی به ویژه پیامبر اسلام(ص) برای این هدف مقدس مبعوث شدند و در این راه به نیازها، ویژگی ها و علایق فطری انسان توجه داشتند. امر به معروف و نهی از منکر نیز با فطرت انسان مرتبط است. خانواده و جامعه به نحوی به هم وابسته اند که نمی توان تأثیر یکی را بر دیگری نادیده انگاشت. اگر این دو فریضه الهی در جامعه اجرا گردد به مثابه واکسینی خواد بود که بر پیکره اجتماع تزریق می گردد و بر عکس، افرادی که در جامعه فاسد هستند چون عقرب های سمی هستند که به افراد سالم جامعه نیش می زنند در این جا لزوم امر به معروف و نهی از منکر فراهم می شود چرا که اگر فقط یک نفر از اعضای خانواده مسموم شود زمینه فساد و از هم کسستن خانواده را فراهم می کند اما اگر در جامعه ای امر به معروف و نهی از منکر به درستی اجرا شود هم سلامت جامعه و هم استحکام خانواده ها حفظ خواهد شد. در این تحقیق سعی شده است به مفهوم شناسی امر به معروف و نهی از منکر و عوامل و انگیزه های تحکیم خانواده و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در آیات و روایات و نقش آن در تحکیم خانواده پرداخته شود.

# فصل اول:

کلیات و مفهوم شناسی

حضرت علی (ع) در وصیت نامه ی خود به امام حسن و امام حسین (ع) می فرمایند:

"لا تتركوا الامر بالمعروف والنهي عن المنكر فيؤلى عليكم أشراركم ثم تدعون فلا يستجاب لكم"<sup>۱</sup>

(امربه معروف و نهی از منکر را ترک نکنید که بر اثر ترک آن ستمگران بر شما مسلط می گردند. پس دعا می کنید و خداوند اجابت نمی کند).

## ۲. دوری از رحمت :

از دیدگاه امام علی (ع) اگر گذشتگان دچار لعن و نفرین و عذاب خداوند شدند و به سقوط و انحطاط گرفتار آمدند جز به سبب ترک امر به معروف و نهی از منکر نبوده است.<sup>۳</sup>

البته ذکر این نکته را نیز فرو گذار نکنیم که با توجه به این دو و رواج آن ها در جامعه پیامدهای مثبتی در پی دارد چنان که امام علی (ع) می فرماید "کسی که امر به معروف کند، پشت مومنان را محکم کرده است."<sup>۲</sup>

۳- گسترش فساد در جامعه

(به یقین ترک امر به معروف و نهی از منکر در جامعه باعث می شود که چهره زشت گناه از بین رفته و گناه برای همگان به یک امر عادی تبدیل شود و به دنبال چنین معضلی فساد در جامعه گسترش پیدا خواهد کرد. حضرت علی (ع) این حالت را در جامعه این گونه توصیف می کنند.

"ظهر الفساد فلا منكر مغير ولا زاجر مزدجر"<sup>۳</sup>

((فساد آشکار شده و کسی نیست که زشتکاری ها را دگرگون کند و بزهکاران را مهار نماید))<sup>۴</sup>

## ۴. گمراهی و ضلالت :

(حضرت علی (ع) می فرمایند "اذ لم يامروا بالمعروف و لم ينهوا عن المنكر لم يتبعوا الاخير من اهل بيتي"

(هر که مردم را امر به معروف و نهی از منکر نکند در آن هنگام است که از نیکان و برگزیدگان اهل بیت من پیروی نمی شود)<sup>۵</sup>

بزرگترین ضرری که در ترک امر به معروف و نهی از منکر وجود دارد و متوجه جامعه اسلامی می شود این است که مسلمانان از نیکان تبعیت نمی کنند و در عوض تابع ناهلان . فاسلان خواهند گردید. بنابراین یکی از آثار سوء ترک این فرضیه گمراهی و ضلالت است که گرفتار جامعه می شود چرا که دنباله

---

نهج البلاغه نامه 147

۲. نهج البلاغه خطبه ۱۹۲

۳. منبع آیین کشورداری ، محمدسفر جبرئیلی ۱۳۸۷، انتشارات کانون اندیشه جوان  
به نقل از عبدالواحد آمدی: عذر الحكم و دررا الكلم، ج ۱، ص ۲۹۹

نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۹<sup>۳</sup>

نگاهی به ارکان اسلام در نهج البلاغه ، تالیف سیدابراهیم سیدعلوی مرداد ۶۶ ، ناشر بنیاد نهج ابلاغه<sup>۴</sup>

به نقل از :الامدی ج، ص ۲۸۶. شماره ۱۷۶<sup>۵</sup>

وهادیان و راهنمایان معصوم و امین نگردیده و زمام امور خود را بدست افراد ناباب خواهند داد. همان گونه که در صدر اسلام و پس از رحلت پیامبر و نیز پس از شهادت امیر المومنین این اتفاق افتاد.<sup>۱</sup>

## ۲. سرگذشت کسانی که امر به معروف و نهی از منکر نکردند

در طول تاریخ، بسیار اقوامی بودند که به خاطر ترک امر به معروف و نهی از منکر، مورد عذاب قرار گرفته اند. در قرآن کریم برای ترک امر به معروف و نهی از منکر، وعده عذاب داده شده است و ترک این دو فریضه واجب، از جمله گناهان کبیره محسوب گردیده است.<sup>۲</sup>

خداوند متعال، دو ملک را مأمور کرد تا شهری را سرنگون کنند. چون به آن شهر رسیدند؛ مردی را دیدند که خدا را می خواند و تسبیح می گفت. یکی از آن دو فرشته به دیگری گفت: این دعا کننده را می بینی؟ گفت آری؛ ولی خواست خداوند باید اجرا شود. اولی گفت: باید از خدا سؤال کنم، عرض کرد که در این شهر بند های تو را می خواند و تسبیح می کند؛ آیا عذاب را نازل کنیم؟ خداوند فرمود: امری که کردم انجام دهید. آن مرد هیچ گاه به خاطر نافرمانی مردم از امر من، رنگش تغییر نکرد و از کارهای ناشایست مردم خشمگین نشد.<sup>۳</sup>

در حدیث معروفی از پیامبر اکرم(ص)، آمده است: «باید امر به معروف و نهی از منکر کنید و إلاً خداوند، اشرار را بر شما مسلط می گرداند؛ پس در چنین شرایطی اگر خوبان شما هم دست به دعا شوند؛ اجابت و پذیرش الهی را در پی نخواهد داشت.»<sup>۴</sup>

## ۳. ضررهای فردی - اجتماعی ترک امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه روایات

۱. ترک امر به معروف و نهی از منکر مورد غضب خداست.<sup>۵</sup>
۲. بدترین ملل، ملتی است که امر به معروف و نهی از منکر را ترک کند.<sup>۶</sup>
۳. ترک کننده امر به معروف و نهی از منکر نزد خدا ذلیل است.<sup>۷</sup>
۴. کسی که به منکر امر می کند شریک کسی است که منکر را انجام می دهد.<sup>۸</sup>
۵. ترک امر به معروف و نهی از منکر باعث سلطه اشرار خواهد بود.<sup>۹</sup>
۶. دعای ترک کنندگان امر به معروف و نهی از منکر مستجاب نمی شود.<sup>۱۰</sup>
۷. ترک امر به معروف و نهی از منکر، دوری از رحمت الهی را به دنبال خواهد داشت.<sup>۱۱</sup>

---

منبع: امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه حضرت علی (ع). نویسنده دکتر بهمن منصوری. منبع چاپی، فصل نامه دانش انتظامی شماره ۱۰ تابستان ۱۳۸۰<sup>۱</sup>

<sup>۲</sup>. لشکری آهنگرانی، علی اصغر؛ ۱۳۸۵، ص ۵۱.

<sup>۳</sup>. جامع السادات، ج ۲، ص ۲۳۱.

<sup>۴</sup>. کافی، ج ۴، ص ۵۶.

<sup>۵</sup>. وسائل الشیعه، ج ۱۱، باب ۹.

<sup>۶</sup>. همان، باب ۶.

<sup>۷</sup>. همان.

<sup>۸</sup>. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۳۵۷.

<sup>۹</sup>. نهج البلاغه، ترجمه امامی آشتیانی، ج ۲، ص ۱۲۱.

<sup>۱۰</sup>. همان.

<sup>۱۱</sup>. همان، ص ۳۱۷.

نتیجه گیری:

نتایج حاصل از تحقیق پیش رو به شرح زیر است:

شناخت و انجام معروف ها و امور شناخته شده از منظر خداوند علیم و حکیم، که خالق و آفریننده وجود اشرف مخلوقات است بر تک تک افراد جهان هستی لازم و واجب است چرا که انجام این امور، سبب سلامتی و اصلاح روحانی و جسمانی و عقلانی همه افراد بشر بوده و سلامت فرد بالتبع، سلامت جمع را در پی دارد که اولین جامعه ای که فرد برای خروج از فردیت خویش، بدان گام می نهد؛ خانواده است. لذا هر فردی در جهت حفظ سلامت وجودی خویش موظف است اولاً خویشتن را از آلودگی ها و امراض، مصون نگه دارد ثانیاً در مجاورت خویش، افراد خانواده (جمع کوچک) و افراد جامعه (جمع بزرگ) را از امراض و آلودگی ها ناشناخته و منکرات، دور نموده و نجات دهد که این امر مهم، میسر نمی شود جز در سایه امر و نهی افراد. امر به پاکی ها و زیبایی ها و زلالی ها و منع از آلودگی ها و زشتی ها و کدورت ها. که یکی از اثرات مطلوب و چشمگیر انجام این فریضه مهم و نیکو، تحکیم بنیان خانواده و پیوند میان اعضای خانواده است چرا که سلامتی و پاکی اعضای یک جمع از هر گونه آلودگی، سبب جذب و کشش فطری آنها بسوی یکدیگر می گردد و پیوند اعضا با همدیگر پایدار و مستحکم خواهد ماند.

[اگر امر به معروف و نهی از منکر در جامعه داشته باشد هم سلامت جامعه تضمین خواهد شد و هم استحکام خانواده ها؛ زیرا که جامعه ی ما به منزله یک کشتی است که از خانواده ها تشکیل شده است. امر به معروف و نهی از منکر چون واکسنی است که اگر به تک تک افراد جامعه تزریق شود سلامت و صلابت آن ها حفظ خواهد شد و جسم و روح آن ها از بیماری هایی چون: فساد و فحشاء، چشم چرانی، غرب زدگی، زنا، بد حجابی و ... پاک



خواهد گشت و این افراد در سایه امر به معروف و نهی از منکر، خانواده هایی را تشکیل خواهند داد که سرشار از عفاف و پاکی، وفا و عشق و ... خواهد بود و چنان قلعه محکمی خواهد بود که راه نفوذ هیچ بیگانه ای به آن وجود ندارد.]

#### فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. وسائل الشیعه، ج ۱۱.
۴. مستدرک الوسائل، ج ۲.
۵. میزان الحکمه، ج ۶.
۶. جامع السعادات، ج ۲.
۷. لشکری آهنگرانی، علی اصغر، امر به معروف و نهی از منکر، قم: نشر سیاره، ۱۳۸۵ ه. ش.
۸. مدنی بجستانی، سید محمود؛ امر به معروف و نهی از منکر و فريضه برتر در سیره معصومین(ع)، قم: نشر معروف، ۱۳۷۶.

۹. قرائتی، محسن، امر به معروف و نهی از منکر، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۷۵.
۱۰. مسعودی، محمد اسحاق، آموزش امر به معروف و نهی از منکر، ج ۱، تهران، نشر پیام آزادی، ۱۳۸۷.
۱۱. چراغ کویانی، اسماعیل؛ خانواده، اسلام و فمینیسم، قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی(ره)، ۱۳۸۸.
۱۲. حقانی زنجانی، حسین؛ طلاق یا فاجعه انحلال خانواده، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴.
۱۳. سجادی بافقی، سید حسین، خانواده و حقوق فرزندان از منظر قرآن کریم و احادیث.
۱۴. مرکز تحقیقات اسلامی سپاه(امربه معروف و نهی از منکر)، نشر نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ۱۳۷۶.
۱۵. نوری همدانی، حسین؛ ۱۳۷۷، مترجم: محمدی اشتهاردی، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
۱۶. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد؛ غررالحکم و دررالکلم، قم: انتشارات تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ ه. ش.
۱۷. حرانی، حسن بن علی؛ تحف العقول. قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۳ ه. ش.
۱۸. ده درس از امر به معروف و نهی از منکر،
۱۹. موسوی، سید صادق، تمام نهج البلاغه، چ اول، تهران، ناشر: موسسه امام صاحب الزمان(عج)، ۱۳۷۶ ه. ش.
۲۰. نواب لاهیجانی، میرزا محمد باقر؛ شرح نهج البلاغه، (نواب لاهیجی)، تهران، ناشر: موسسه امام صاحب الزمان(عج)، ۱۳۷۶ ه. ش.
۲۱. تمیمی آمدی، عبد الواحد؛ ترجمه غرر(انصاری)، مترجم: محمدعلی انصاری قمی، تهران، ناشر: موسسه امام صاحب الزمان(عج)، ۱۳۷۶ ه. ش.
۲۲. مقاله «نقش عوامل فرهنگی - دینی در تحکیم بنیان خانواده».
۲۳. پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی: WWW.SID.IR.